

загальноосвітніх навчальних закладах України шевченківські дні для дітей мають проводитися, по можливості, якнайкраще, із читаннями, концертами, виставами, дитячими ранками, вечорами, також повинні організовуватися святкові походи, присвячені великому поетові.

Отже, видатний педагог В. Дурдуківський у період Української революції (1917–1921) значну увагу приділяв національному вихованню учнів. Шкільні свята є одним із засобів такого виховання. У своїх працях порушував проблему виховання учнів на національних засадах (рідна мова, школа, народні звичаї й традиції).

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : монографія / Л. Д. Березівська. – Київ : Богданова А. М., 2008. – 406 с.
2. Березівська Л. Д. Українські педагоги про національно-патріотичне виховання школярів: за матеріалами журналу «Вільна українська школа» (1917–1920) / Л. Д. Березівська // Українські педагоги про національно-патріотичне виховання : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Зозуля С. М., Філімонова Т. В. ; літ ред. Редько-Шпак Л. В. ; рецензенти: Сухомлинська О. В., Коляда Н. М.]. – Київ, 2016. – С. 7–8.
3. Дурдуківський В. Матеріали для шкільних ранків і вечірок в пам'ять Тараса Шевченка / В. Дурдуківський // Вільна укр. шк. – 1918. – № 7. – С. 145–156.
4. Сухомлинська О. В. Дурдуківський Володимир Федорович / О. В. Сухомлинська // Українська педагогіка в персоналіях : навч. посіб.: у 2 кн. / за ред. О. В. Сухомлинської. – Київ, 2005. – Кн. 2 : ХХ ст. – С. 109–117.
5. Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф. 6 В. Ф. Дурдуківський, спр. 67098 фп., т. 209. Дурдуківський В. Ф., 1929 р., 237 арк.

А. С. Попович

ВНЕСОК К. ЛУЧАКОВСЬКОГО В ПІДРУЧНИКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТИЛІСТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Спробу окреслити окремі стилістичні аспекти української мови віднаходимо в праці К. Лучаковського “Начерк стилістики, поетики і риторики з додатком про красу мови і будову вірша”, яка вийшла друком 1917 року у Вінніпезі [2].

К. Лучаковський – галицький педагог, класичний філолог, який видавав шкільні підручники (“Читанка” 1892, “Взори поезії і прози” 1894 та ін.) і статті з класичної філології й української літератури.

У вступних завагах до аналізованої праці зазначається, що спочатку це дослідження було видрукуване в 1894 р. як вступна частина до читанки для п'ятого класу середніх шкіл у Галичині [1]. Мета розвідки, на думку видавництва, – подати загальне уявлення про різні роди літератури, тропи та фігури, наукову прозу. Видання рекомендувалося як додаток до шкільного підручника. Вагомість праці в тому, що окремі досліджувані аспекти раніше не розглядалися.

К. Лучаковський не претендує на вичерпність дослідження й закликає “людей трудящих до приємної роботи на тім перелозі”. Окремо автор висловлює вдячність І. Франку за те, “що при укладі самої Читанки зволив мені вгодити своїми цінними перекладами, без котрих не оден взір був би недоставав” [2, с. 6].

Аналізована праця складається з таких частин: “Стилістика”, “Поетика”, “Риторика”, додаток “Краса мови і будова вірша”. Розділ стилістики, як і сучасні підручники й посібники, традиційно розпочинається з визначення стилістики: “Спосіб висказування своїх гадок словами так в поезії як і в прозі називає ся стиль, а наука, що обнимає приписи і правила до того, називає ся стилістика” [2, с. 7]. Потлумачуються умови “доброго і красного” стилю: чиста мова з дотриманням граматичних норм, у якій застарілі слова використовуються тільки за потреби, уникнення провінціалізмів, варваризмів, неологізмів, що не “відповідають” духові мови; добрий стиль повинен бути “ясний, пригожий і зв’язкий”: маємо добирати відповідні мовні засоби для певного стилю, уникаючи незрозумілих і двозначних слів; відповідно до адресата мовлення (зважати на різницю між науковим, історичним, популярним, розповідним стилем); потрібно “оминати” плеоназми та тавтологію.

Подидуємо визначення тропів і фігур: “Троп або тропа (tropus, зворот – образ) є зворот язиковий, в котрім одно понятє заступає ся другим, щоби через те властиву гадку висказати нагляднійше; фігура є незвиклий уклад слів, через котрий виражанє гадки набирає більше сили” [2, с. 8].

К. Лучаковський виокремлює такі тропи, як порівняння й метафору та її різновиди: замість абстрактного поняття вживається конкретне; замість конкретного предмета використовується інший, більш образний; абстрактні поняття набувають невластивих ознак. До метафор учений зараховує прозопопею (персоніфікацію), етопопею (уособлення) та алегорію. За його поглядами, персоніфікація – оживлення неживого світу предметів, абстрактних понять і надання їм людських ознак. Коли до цих ознак додається «дар мови», то кваліфікуємо троп як уособлення.

Зауважимо, що сучасні дослідники стилістики й літературознавства переважно ототожнюють персоніфікацію та уособлення (А. Коваль “Практична стилістика сучасної української мови”, 1987; С. Єрмоленко, С. Бирик, О. Тодор та ін. “Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів”, 2001; А. Ткаченко “Мистецтво слова: вступ до літературознавства”, 2003; О. Тараненко “Українська мова: енциклопедія”, 2004 та ін.).

Звертає увагу К. Лучаковський і на синекдоху, метонімію, іронію, евфемізм, літоту й детально аналізує їх. Із-поміж фігур учений-філолог виокремлює граматичні й риторичні, зокрема до граматичних уналежнює асиндетон (“асидет, безполучник”); полісиндетон (“полісиндет, многосполучник”); еліпс (“еліпса, пропущене”); замовчування (“апосиопеза, замовчанє”); повтор (“повторене”), зокрема хіазм (“хіазм”) і рефрен

(“референ”); запитання й відповідь (“питанє для вираження сумніву, переченя або зворушеня”); “виклик для вираженя жалю або радости, зазиву до діла”; “апострофа (зазив)”. Риторичними фігурами, на думку К. Лучаковського, є ономапоєа, парономазія (“парономазія”), антитеза, яку творять оксиморон (“оксимора”), парадокс (“парадокса, несподіванка”), градація (“степенованє”), інверсія (“інверсія”).

Цікаво, що в додатку “Краса мови і будова вірша” К. Лучаковський намагається розмежувати мовні засоби наукового стилю, художнього й розмовного. Науковий стиль послуговується “мовою без прикрас”, у художньому стилі мова прикрашена поетичними фігурами, тому таку мову називаємо “фігуративною, або поетичною”; багато поетичних висловів подибуємо й у розмовному стилі.

У розвідці наголошується на незвичайній поетичності народних пісень, зокрема доводиться, що “Наші українські пісні можуть послужити знаменитим підручником для зрозуміння краси мови, для ознайомлення з найкращими висловами, з найдобрішими поетичними фігурами” [2, с. 56].

Отже, праця К. Лучаковського “Начерк стилістики, поетики і риторики з додатком про красу мови і будову вірша” засвідчує зародження української стилістики та є певним внеском у підручникове забезпечення дисципліни.

Список використаних джерел

1. Взори поезії і прози для кляси пятої ц[ісар.]-к[орол.] шкіл середних : [хрестоматія] / уложив [з передм. «Начерк стилістики, поетики і риторики» та приміт.] Константин Лучаковский. – Львів : Накладом фонду краюого. Друк. наук. т-ва ім. Шевченка. Під зарядом К. Беднарського, 1894. – [10], XXXII, 434 с.

2. Лучаковський К. Начерк стилістики, поетики і риторики : з додатком про красу мови і будову вірша [Електронний ресурс] / Константин Лучаковский. – Вінніпег : МАН ; Укр. вид. спілка, 1917. – 64 с. – Режим доступу : <http://diasporiana.org.ua/literaturoznavstvo/2534-luchakovskiy-k-nacherk-stilistiki-poetik-i-retorikii/>. – Назва з екрана.

Ж. Г. Стельмашук

ІДЕЇ С. РУСОВОЇ ПРО РОЛЬ ДИСЦИПЛІНИ У ВИХОВАННІ В ЇЇ ПРАЦЯХ ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Пошук напрямів відродження та побудови національної системи освіти й виховання в контексті суспільно-політичних викликів сучасності та водночас курс на інтеграцію у Європейський освітній простір зумовлює необхідність глибокого переосмислення й творчого застосування прогресивних ідей минулого. У цьому контексті закономірний науковий і практичний інтерес викликає розвиток освіти періоду Української революції.

Серед видатних постатей освітян цієї доби особливої уваги заслуговує творча спадщина видатного педагога, просвітителя, громадського діяча, автора багатьох досліджень із педагогіки, історії, географії, дошкільної та позашкільної освіти Софії Федорівни Русової.